

התפילה והאדם

סידור רפורמי ישראלי

אֵלֵי, שְׁלֵא יִגְמַר לְעוֹלָם
הַחֹל וְהָיִים,
רְשָׁרוֹשׁ שֶׁל הַמַּיִם,
בְּרִק הַשָּׁמַיִם,
תְּפִילַת הָאָדָם.

חנה סנש

זה השער

בחיל וברעדה אבל גם בשמחה ובגילה אנו מגישות את תפילת האדם,
סידור רפורמי ישראלי חדש!

אם תרצה להבין את היהודים, אם תרצי ללמוד על תקוותיהם וצערם –
פתחו את סידורי התפילה שלהם. בין דפי ספרי התפילה תזכו לשמוע
את הדי פעימת הדורות, את האמונות והדעות, את השאלות והתהיות.
כל אחד מסידורי התפילה לדורותיהם ולנוסחיהם פותח צוהר לנפש
העם. הדבר נכון במיוחד במעגלי היהדות הרפורמית. הביטוי הממשי
והמזוקק שלה הוא תפילתה, עוד יותר מאשר התאולוגיה או עמדותיה
בסוגיות הלכתיות. מראשית ימיה בקע קולה מבתי הכנסת, והיא
מבקשת להעניק מקום מרכזי לכוונת הלב וליצירתיות לצד ההתייצבות
על קרקע הקבע של מסורת הדורות.

הסידורים הרפורמיים לדורותיהם וללשוניותיהם מבטאים את ערכי
הנצח של עם ישראל, את התכנים והרעיונות של התפילה המסורתית
המחברים אותנו אל דורות אינספור של יהודים ויהודיות שנשא
עיניהם, לבם וקולם בתפילה. אלה נשזרים בסוגיות, בתובנות ובשאלות
היסוד המפעימות את דורנו שלנו, את תודעת המתפללות והמתפללים
שלמענם נוצר הסידור, ואשר מנפשם נחצבות תפילות ההווה. בין
העקרונות שהנחו את התפילה הרפורמית לדורותיה שמור מקום מרכזי

להדגשת ממד הכוונה, המחויבות לשמור על כנות הביטוי, הנכונות לקצר את התפילה במקומות שהתארכה מדי והרצון להעשירה בתכנים חדשים ובקולות רעננים.

לא מקשה אחת עשויה התפילה הרפורמית; סידורי התנועה שונים שנתחברו בארצות שונות ובקהילות שונות במאתיים השנים האחרונות נבדלים זה מזה בתוכניהם, בַּאֲפָיִם, ולא פחות מכך בגישתם התאולוגית והאידיאולוגית ובדרכם הליטורגית. דוגמה מובהקת לכך הוא היחס המשתנה לציון כצור מחצבתו של עם ישראל ולתקווה לחזור אל ארץ ישראל. בדורותיה הראשונים של הרפורמה שלטה בכיפה רתיעה מרעיונות אלה, ולעתים ניכרה אף עוינות כלפיהם. מאמצע המאה העשרים הלך יחס זה והשתנה בהדרגה, ונעשה לאוהד ונלהב. ביטויים רבים המתייחסים לציון, לציונות ולעלייה וליישוב הארץ, ולמקומה בעברנו ובעתידנו, הושבו לסידורים הרפורמים כבר לפני כמעט מאה שנה. צמיחתה של היהדות הרפורמית הישראלית עוד לפני הקמת המדינה הייתה אחוזה באמונה עזה בדרך הציונית. כבר בשנותיה הראשונות השתקף בה ביטוי מודגש של ארץ ישראל כביתו הלאומי של עם ישראל ושותפות מעמיקה בחייה ובלבטיה של מדינת ישראל.

כדרכם של סידורים רפורמיים רבים, תפילת האדם משמיט בקשות להקמת בית המקדש השלישי והשבת הקורבנות. במקום זה הוא מדגיש את הערך שבריווי בתי התפילה והדרכים לעבודת האל בישראל ובעמי העולם. במקום בקשות לביאת המשיח, דמות אנושית וממשית, הדגשנו תפילות המבקשות גאולה והמציינות ואת אחריותנו שלנו לתיקון העולם. הותרנו על כנם ביטויים המדגישים את ייחוד ישראל אולם השמטנו ביטויים פוגעניים כלפי עמים אחרים ובקשות נקמה.

ערך מרכזי בתפילה הרפורמית היא שוויון האדם. בעשורים האחרונים התפתחה עד מאוד המודעות לעניין חיוני זה ולחובה להכיל בתפילתנו נשים וגברים, בני ובנות העדות השונות, אנשים ונשים בעלי צרכים שונים ואורחות חיים מגוונים. כבר במהדורות המאוחרות של הסידור

הרפורמי שקדם לתפילת האדם, סידור העבודה שבלב, נוספו לשלושת אבות האומה גם ארבע האימהות. הרחבנו מגמה זו והעמקנו בה. הקפדנו להעניק מקום לאבות ולאימהות, לבנות ולבנים. לפי האמונה היהודית, לאלוהים אין מגדר, "אין לו דמות הגוף ואינו גוף" (כך בפיוט "יגדל אלהים חי וישתבח", המבוסס על עיקרי האמונה של הרמב"ם); או כדרכה של הקבלה, לאלוהות פנים גבריים ונשיים כאחד. אולם העברית היא שפה מגדרית ביותר, כל כינויי האל שבתפילה המסורתית הם זכריים בלשונם וברוחם. לא אחת עולה השאלה האם נכון להרחיב את מנעד הלשון ולהתייחס לאלוהים באופן מגוון יותר. בתפילת האדם תמצאו הצעות אחדות לתפילות כאלה. המתפללות והמתפללים הם שיפלו בתפילתם את הדרך בעניין זה כמו בכל עניין ועניין, ועדיין מוקדם לקבוע מה תהא דרך זו.

יצירת תפילת האדם הייתה תהליך רחב, חגיגה תנועתית שארכה יותר מחצי עשור. השתדלנו לשתף קולות רבים ככל האפשר: ועדת הסידור דנה בשאלות עומק ורוחב ויעצה וסייעה בכל דבר ועניין; שאלות עקרוניות הובאו לליבון ולדיון בפני מליאת מר"ם (מועצת הרבנות הרפורמית בישראל); ועידות התנועה, ימי עיון ממוקדים ואירועים ארציים אחרים שימשו מוקדים להתנסות, לעיון ולסיעור מוחות; קהילות רבות ובתוכן נוער תל"ם התנסו בטיטות של הסידור בתפילותיהן. חבריהן שיתפו אותנו בתובנות המועילות שלהם, וסייעו עד מאד בזיקוק הסידור. יקרות היו לנו גם השיחות המעמיקות עם דמויות מובילות מזרמים אחרים ביהדות, שנענו לקריאתנו להגיב על מלאכתנו. נזכיר לטובה את התלמידות והתלמידים בבית המדרש הישראלי לרבנות בהיברו יוניון קולג', שעשו את טיטות הסידור לתפילת הקבע שלהם. תרומתם הסגולית בחשיבה על תכניו ואופיו לא תסולא בפז. ההתגייסות הכללית, ארוכת המועד ורבת המחויבות במלאכת יצירת הסידור הייתה מחממת לב. אנו מודות לכולכם!

על דרכו של סידור תפילת האדם

סידור תנועתי: זכינו שהתנועה הרפורמית גדלה בעשורים האחרונים ופניה התגוונה עד מאד. גם בעבר היה לכל קהילה אופי משלה, אך עתה מנעד הסגנונות והטעמים התרחב בהרבה. התפילה בבית כנסת אחד אינה דומה לזו באחר, וברכה רבה יש בריבוי. סידור תנועתי בא לשקף מכלול הלכי-רוח וכיוונים תנועתיים. לעומת סידור קהילתי, יהיו בו גם דברים שאינם מתאימים לכל קהילה, לכל רב/ה ולכל מתפלל/ת. אנו מקווים שהמגוון המשתקף בסידור החדש מזמין העמקה והעשרה ממסורות קהילתיות שונות, באופן שיתאים לכל קהילה.

הסידור מכיל ומגוון: היה חשוב לנו לכלול בסידור את מגוון הקולות המתפללים של יהודים ויהודיות לאורך הדורות. כללנו בו תפילות מספרות בית שני, גניזת קהיר ומסידורי ימי הביניים. מקום נכבד ניתן בו לשירה וליצירה הישראלית בת זמננו, ולייצוג של ממש לחוויה היהודית של העדות השונות ושל התפוצות השונות ממערב ומזרח.

סידור מסורתי וגם יצירתי: צעדנו בו זמנית בשני כיוונים הנראים לכאורה הפוכים: זהו סידור מסורתי יותר: נכללות בו תפילות שנשמטו מסידורים רפורמיים קודמים (כגון תפילות המוספים, קידוש לבנה, תחנון ושיר של יום), ובה בשעה הוא מחדש ויצירתי יותר: נכללו בו תפילות ופיוטים רבים המשקפים את רוח הזמן והוכנסו בו שינויי נוסח מקיפים יותר.

תפילת האדם נוקט הבחנה גרפית בין נוסח התפילה, זה שהתקדש במסורת ישראל ועודכן במסורת המתחדשת הרפורמית עד כה, לבין תפילות חדשות, קטעי שירה ופיוטים המוצעים למתפללים ולמתפללות. כחלופות וכהעשרה לתפילתם. הנוסח המרכזי מופיע בגופן שחור; קטעי השירה והתפילה הנוספים באים בגופן כחול וקטן יותר. חלק מהיצירות החדשות מופיעות לצד התפילות המסורתיות וחלקן מופיעות ב"תוספתא", אסופת תפילות, שירים ופיוטים הבאים בסוף כל אחת מהתפילות.

אמות המידה להכללת תפילות, כוונות ופיוטים חדשים היו שלוש:
1. איכות ספרותית גבוהה; 2. ייצוג של ממד אמוני-הגותי-תאולוגי מובהק; 3. מקומה של היצירה בהוויה הישראלית. לא אחת נזקקנו לשיקול דעת מורכב, כאשר יצירות חדשות לא ענו באותה מידה על שלוש הדרישות.

סידור מודפס וכרוך הוא בהגדרתו טקסט שיש בו מידה של שמרנות. לעומת ה"מעמד" (כמקובל במעגלים רפורמיים וליברליים, ובייחוד בתנועת הנוער שלנו), או תפילה יצירתית הנערכת ביום מסוים ובקהל מסוים, כאן פועל הרצון ליצור מסורת בת קיימא. עם זאת, על הטקסט המרכזי הקבוע לבטא עניינים שונים העשויים להציב אופקים ליטורגיים, אמוניים ואידיאולוגיים חדשים. **תפילת האדם** מבקש להציע מנעד רחב ועשיר, שיאפשר לכל קהילה ולכל יחיד ויחידה לבחור את נתיבם בתוכו, וכמובן גם להוסיף עליו משלהם. ימים יגידו האם עניינים אלה, שיאתגרו אולי את חלק ממשמשי הסידור, יאומצו ביתר שאת בעתיד או שמא יזנחו וימרו ברעיונות אחרים.

בין דפי **תפילת האדם** תמצאו את תפילות החול והשבת, תפילות וברכות לאירועים מיוחדים ואת התפילות העיקריות של החגים. המעטנו בהוראות ובהסברים, בידיעה שבקהילות שונות נוצקו מנהגים שונים. אולם נבקש להפנות את הציבור לאתר המקוון המתפתח, שילווח את הסידור, ויציע מרחב עשיר של טקסי חיים, חלופות נוספות, עיבודים מוזיקליים, דברי פרשנות, עיוני תפילה ועוד. בתוכניתנו להעלות בקרוב גם יישומון שיקל על השימוש בסידור ועל היצירה מתוכו. נברך על יוזמות של קהילות ומעגלים שונים להפיק על בסיס **תפילת האדם** מהדורות מקומיות, שיענו על צרכי הקהילה ויתאימו באורח מדויק ומלא.

כל עורך ועורכת סידור רפורמי יודעים ידוע היטב, שלכל דור ודור נתיבים בתפילה ובייחול אל ה'. סידור **העבודה שבלב** (תשמ"ב), הסידור הרפורמי הישראלי התנועתי הראשון, שבו השתמשנו באהבה במשך

עשרות שנים, התאים להפליא לתקופתו; שדרות רחבות של התנועה וקהילותיה חשות שהגיע העת לסידור חדש, והריהו לפניכם. כקודמינו אנו ניצבות על אדני הבניין שהקימו לתפארת דורות קודמים; כמותם, אנו מבקשות להציב לו קומה נוספת, כמצווה שהזמן גרמה.

מלאכת הרכבת תפילת האדם הייתה מעשה ממושך ומורכב, וללא ההשתתפות הנאמנה והמושקעת של רבים ורבות לא היינו זוכות להביאו לפניכם. אנו מודות לכל מי שהשתתפו בוועדת הסידור על עבודתם הנאמנה ולכל הרבנים והרבנות, חברי וחברות הקהילות, ששיתפו מפרי תפילתם, ושתרמו בעצה ובתבונה. תודתנו נתונה לרב יהודיע עמיר שליווה את התהליך מראשיתו מטעם מר"ם. אנו מודות לרב גלעד קריב מנכ"ל התנועה הרפורמית ולהנהלת התנועה על השותפות ועל המצע הנרחב שפרשו כדי לאפשר להביא את תפילת האדם לבחינה בקהילותינו. אנו מודות להנהגת בית המדרש הישראלי לרבנות, צוותו, תלמידיו ותלמידותיו על השותפות העמוקה ולנוער תל"ם על הנכונות לשוחח ולחלוק. אנו מודות לקרן צ'ין על התמיכה הנדיבה שאפשרה את הפקת הסידור. תודתנו נתונה לאהרון פרידמן על העריכה הגרפית המושקעת והתובענית ועל סבלנותו הרבה ולסטודיו דוב אברמסון על העיצוב הראשוני. אנו מודות לזאב קינן על עינו החדה ועל עזרתו הרבה, שהייתה הרבה מעבר לעבודה הטכנית של הגהת הסידור. תבוא על הברכה כנסת הרבנים הרפורמים האמריקאים (CCAR) ובמיוחד הרבה הארה פרסון, העומדת בראשה על העזרה והתמיכה בכל הקשור במלאכת עריכת הסידור.

מי ייתן, שהתפילות הכמוסות בין דפי תפילת האדם הזה יבטאו את אמרי פינו והגיון ליבנו, ויהיו לרצון, לחן ושכל טוב בעיני אלוהים ואדם! מי ייתן ויתגשמו כל המשאלות הצפונות בו ובעמקי לבותינו לטובה ולברכה!

הרבה דליה מרקס

הרבה אלונה ליסיצה